

Дмитрук М.В.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВЕТЕРИНАРНОЇ ЛЕКСИКИ ТА ЇЇ УНОРМУВАННЯ

Питання реформування української наукової термінології є невідкладним завданням як філологів, так і представників конкретних наук. Особливо багато проблем є в термінологіях точних та природничих наук.

Ветеринарна медицина також не має усталеної системи термінів, бо більшість підручників, довідників і практично майже всі монографії видавались за тоталітарного режиму російською мовою.

Але унормувати термінологічну систему будь-якої сучасної науки неможливо без вивчення історії її розвитку. Так, у давньоукраїнських словниках зафіксовано значну групу термінологічної та номенклатурної лексики з галузі ветеринарної медицини. Ветеринарна лексика зафіксована також в господарських та лікарських порадицях XVIII століття. Цей лексичний матеріал потрібно використовувати при розв'язанні питань стабілізації ветеринарної лексики сучасної української літературної мови.

Склад термінологічної лексики у галузі ветеринарії свідчить, що вона традиційно ґрунтувалась на основі української (слов'янської) лексики із значним залученням іншомовних (латинських та грецьких) слів.

У складі сучасної ветеринарної лексики є певна кількість кальок. Калькування і нині є важливим засобом поповнення термінологічної лексики. Отже, при реформуванні сучасної ветеринарної термінології варто врахувати і традиції вживання та історію життя певних термінів.

Прогрес науки і техніки створює потребу в номінації всезростаючої кількості нових понять – результатів пізнавальної діяльності людини. На сучасному рівні розвитку суспільства спеціальна лексика (термін та номенклатурні назви) становить близько 90% загальнолексичного фонду, і питома вага її невинно зростає. Однак, процес термінотворення проходить переважно стихійно. Багатозначні терміни, терміни-синоніми, багатослівні терміни, терміни, перенасичені іншомовними елементами, заважають свідомому їх засвоєнню і розумінню. Це стосується і української ветеринарної лексики. Таким чином, потреба стандартизації термінологічної лексики ветеринарної медицини сумнівів не викликає.

У сучасній українській ветеринарній термінології наявна небажана синонімія, зустрічаються застарілі, незграбні, немілозвучні, незручні для вимови, складні для запам'ятовування терміни. Такі висновки дає нам аналіз періодичних ветеринарних видань, спеціальних словників та підручників. Нами проаналізовані терміни-синоніми та терміни-епоніми, що функціонують у ветеринарній медицині. Так, журнал “Ветеринарна медицина України” за травень 1999 року подає такі синоніми: “мальтійська гарячка”, “інфекційний (епізootичний) аборт”, “хвороба Банга”, “інфекційний епідидиміт баранів” [15, к.24]. Цей же журнал за листопад-грудень 1998 року фіксує такі синоніми: “фузобактеріоз”, “некробактеріоз”, “некробациллез”, “гангренозний дермантит коней”, “гангренозний мокрець”, “панарицій великої рогатої худоби” [18, с.43]. Звичайно, при такій кількості синонімів не тільки студенту спеціального факультету, але і практичному лікарю ветеринарної медицини важко правильно зорієнтуватися у тлумаченні терміна, бо, як казав Л.А. Булаховський, кожний синонім вносить якийсь елемент нового, додаткового значення.

Досліджуючи українську ветеринарну лексику, ми виявлено ряд епонімічних термінів: “хвороба Тешена” [19, с.22], що вперше діагностована у 1930 р. в Чехословаччині Трефні (на території колишнього СРСР ця хвороба виявлена в 1971 і описана в 1974 році); “хвороба Банга” [16, с.24]; “хвороба Ауескі” [23, с.89]; “хвороба Йоне” [23, с.458]; “хвороба Гамборго” [9, с. 9] та ін.

У ветеринарній термінології для номінації хірургічних інструментів також застосовують епонімічні терміни, наприклад: “реберний респатор Дайєна”, “ложку Люєра”, “ложку Фолькмана”, “кісткові щипці Дуайєна”, “кісткові щипці Фергусона”, “кісткові щипці Фарабефа” [10, с.73], “голкотримач Матьє” [10, с.75] та ін.

Під час аналізу ветеринарної лексики нами також виявлено паронімію, що призводить до помилок у вживанні. Незначна відмінність між двома словами може спричинити труднощі у їх засвоєнні та використанні. Серед термінів ветеринарної медицини зустрічаються такі пароніми: “астенія” – “астазія” [22, с.73], “афазія” – “афакія” [22, с.79-80], “гастрин” – “гастрит” [22, с.193], “епікриз” – “епіфіз” [22, с.254-255], “інкубація” – “іннервація” [22, с.284], “стрес” – “струс” [3, с.177] та ін.

Нами виявлено велика кількість назв діагнозів хвороб тварин: “діафізарний гвинтоподібний перелом стегнової кістки зі зміщенням уламків” [10, с.275]; “дермофіброз грудної кінцівки з ураженням ліктьового нерва” [10, с.36]; “фузаріотоксикоз сільськогосподарських тварин з екстрогенним синдромом” [20, с. 36]; “переломи кісток верхньої щелепи в черепно-мозковому відділі у собак і котів” [13, с.40]; “гостре розширення шлунка з одночасним здуттям шлунково-кишкового тракту у свиней” [2, с.202].

Журнал “Ветеринарна медицина України” поруч з офіційними назвами хвороб тварин фіксує також і деякі народні назви, що є образними: інфекційний риніт – “заразна нежить” [21, с.43]; папіломатоз вим'я – “щітка вим'я” чи бородавки (паніломи) вим'я [7, с.47]; звуження носових отворів (стеноз носових отворів) “клапанний ніс” [12, с.36]; скрепні (“сверблячка овець і кіз”) [14, с.22]; лептоспіроз “інфекційна жовтяниця” [6, с.24]; губкоподібна енцефалопатія великої рогатої худоби – хвороба “скажених корів” [16, с.16].

Нами також виявлено ряд подвійних назв ветеринарних препаратів: “бутокс”-“дельта-метрин” 5% [20, с.39]; “тактик”-“влитроз 12,5%” [4, с.39]; “хостациклін LA” – “окситетрациклін 20%” [13, с.8]; “тетрамізол” (“нілверм”, “конкурат”, “ріперкол”, “декаріс”) – антигельмінтний препарат, що випускається

під різними назвами [5, с.14].

Розвиток сучасної ветеринарної лексики має істотне значення. Підготовка ветеринарних фахівців вимагає наукового підходу до вивчення сучасної української ветеринарної лексики з її подальшою уніфікацією.

Зростаючий обсяг наукової інформації зумовив виділення нових наукових дисциплін, що сприятиме подальшому розвитку ветеринарної науки та забезпечить удосконалення та уніфікацію української ветеринарної лексики.

Серед ветеринарної термінології нами виявлено ряд абrevіатур: губкоподібна енцефалопатія великої рогатої худоби (ГЕВРХ) [16, с.16]; КЧС (класична чума свиней) [14, с.14]; КАФІ (комплекс активуючих факторів імунітету) [14, с.10]; СЕВРХ (спонгіформна енцефалопатія великої рогатої худоби) [5, с.20] та ін. У науковій літературі та на практиці ми зустрічаємо також і такі ще донедавна малознайомі скорочення, як GLP (Good Ladoratoy Practice), GMP (Good Manufacturing Practice) та GCP (Good Clinical Practice) [6, с.47]. Ці абrevіатури проникають у наше сьогодення. Враховуючи важливість впровадження в систему ветеринарної медицини нових організаційних науково-виробничих підходів, дана проблема є актуальною.

Стандартизовані організаційні процеси та умови, в яких плануються, проводяться, контролюються, фіксуються, описуються, архівуються лабораторні неклінічні дослідження хімічних продуктів з метою захисту здоров'я людини, тварин та довкілля, отримали назву незалежної лабораторної практики, або скорочено НЛП (GLP) [6, с.47]. Принципи незалежної лабораторної практики вперше були розроблені та офіційно рекомендовані для використання в країнах-членах організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [6, с.47] ще у 1981 р. Потім ці принципи переглянули та вдосконалили на основі науково-технічного прогресу після 15-річного використання більш як 25-ма країнами-членами ОЕСР разом із Міжнародною організацією зі стандартизації. Дані принципи були включені в директиви Європейського Союзу, які повинні бути впроваджені на території країн Європейської економічної зони до кінця 1999 року. Нині в країнах Європейської спільноти не беруться до уваги жодні дослідження, якщо вони виконані без відповідного підтвердження принципів НЛП.

Аналіз сучасної ветеринарної лексики свідчить про те, що вона потребує унормованості в таких напрямках:

1. У більшості випадків, де є синоніми, шляхом визначення пріоритетності якогось із термінів позбутись термінологічності синонімії (дублетності).

2. У всіх випадках позбутись "варіантної" синонімії, прийнявши лише якийсь один із наявних фонетико-морфологічних варіантів (наприклад, зрощення – зрощування).

3. Незручними є терміни-епоніми. Практику їх накопичення варто обмежити і залишити лише у випадках дуже вагомих, оригінальних відкриттів ("хвороба Ауескі", "хвороба Гамборго", "голкотримач Матьє", "ложка Люера").

4. Поширенням термінів-абrevіатур теж не варто захоплюватись, бо вони важкі у використанні і запам'ятовуванні. Тим більше, що поряд з абrevіатурами функціонують і повні терміни.

5. Використання термінів у неукраїнському (англійському, французькому і т.п.) оформленні та написанні має такий недолік, що ці терміни на українському ґрунті не мають можливості творити похідні (прикметникові) форми, які обов'язково повинні мати всі первинні терміни.

Під час підготовки словників та підручників, редагування журналів та монографій потрібно обов'язково враховувати висловлені вище рекомендації, бо термінологія – це важливий інструмент пізнання та розвитку кожної науки.

На основі аналізу спеціальних словників, періодичних видань та підручників нами зроблена спроба висловити рекомендації щодо удосконалення сучасної ветеринарної лексики. В основу цих рекомендацій покладені такі принципи:

- кожне поняття ветеринарної медицини повинно позначатись одним терміном;
- термін повинен бути якомога коротшим, простим, легко засвоюватись і мати описове значення;
- терміни, що походять від власних імен (епоніми), на повинні вживатися;
- не повинні вживатися терміни-пароніми, що буде призводити до неточностей чи навіть непорозумінь;
- термінологічна синонімія вважається нами як явище негативне: необхідно спростувати ряд термінів-синонімів, залишивши лише один варіант, що є офіційним і може ввійти у ветеринарну номенклатуру;
- образні народні назви, що наявні в термінолексичі ветеринарної медицини, слід у наукових дослідженнях замінити офіційними науковими термінами;
- не бажано вживати подвійні назви ветеринарних препаратів;
- немилозвучні, незручні для вимови, важкі для запам'ятовування терміни слід замінити стислими, лаконічними, що легко вимовляються та запам'ятовуються.

Список літератури:

1. Борисов В., Борисов О. та ін. Використання живих та інактивованих вакцин для профілактики вірусних хвороб птиці // Ветеринарна медицина України. – 1999. – №1. – С.10.
2. Внутрішні незаразні хвороби сільськогосподарських тварин з основами діагностики. – К.: Вид-во сільськогосподарської літератури Української РСР, 1960 – 459 с.
3. Гринчишин Д.Г., Сербенська О.А. / Словник паронімів української мови – К.: Радянська школа, 1986. – 221 с.

4. Ектопаразитам – ні! // Ветеринарна медицина України. – 1998. – №5. – С.39.
  5. Косенко М., Гуфрій Д. та ін. Протинематодні антигельмітні препарати // Ветеринарна медицина України. – 1999. – №2. – С.14.
  6. Косенко Ю. Незалежна лабораторна практика у ветеринарній медицині // Ветеринарна медицина України. – 1999. – №9. – С.47.
  7. Кравчук В. “Щітка” вим’я // Ветеринарна медицина України. – 1998. – №1. – С.47.
  8. Кривушенко О., Павленко М., Драгозов Н. Губкоподібна енцефалопатія великої рогатої худоби // Ветеринарна медицина України. – 1999. – №4. – С.16.
  9. Муляк С.В. Специфічна профілактика інфекційної бурсальної хвороби птиці вакцинами фірми “Інтервет” // Ветеринарна медицина України, 1998. – №5. – С.9.
  10. Никаноров В.О., Кузнецов О.К. / Ветеринарна хірургія і ортопедія – К.: Урожай, 1967. – 454 с.
  11. Олійник Л. Експорт-імпорт тварин, тваринницької продукції й сировини // Ветеринарна медицина України. – 1999. – №4. – С.14.
  12. Петренко О., Левчук В. Звуження носових отворів // Ветеринарна медицина України. – 1999. – № 10. – С. 36.
- Ветеринарна медицина України. – 1998. – №5. – С.36.
13. Петренко О., Сухонос В. Переломи кісток верхньої щелепи в черепно-мозковому відділі у собак і котів // Ветеринарна медицина України. – 1998. – №5. – С.40
  14. Потоцький М. Актиномікоз // Ветеринарна медицина України. – 1999. – №1. – С.22.
  15. Потоцький М. Бруцельоз // Ветеринарна медицина України. – 1999. – №5. – С.24.
  16. Потоцький М. Віспа // Ветеринарна медицина України. – 1999. – №4. – С.24.
  17. Потоцький М. Лептоспіроз // Ветеринарна медицина України. – 1999. – №9. – С.24.
  18. Потоцький М. Фузобактеріоз // Ветеринарна медицина України. – 1998. – №11-12. – С.43
  19. Романенко В. Ензоотичний енцефаломієліт свиней // Ветеринарна медицина України. – 1999. – №4. – С.22.
  20. Рухляда В., Кулініч М. Фузаріотоксикоз сільськогосподарських тварин з екстрогенним синдромом //
  21. Савченко В. Кролики – це не тільки дієтичне м’ясо, а й ... // Ветеринарна медицина України.– 1998. – №1. – С.43.
  22. Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. – К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1975. – 773 с.
  23. Українська сільськогосподарська енциклопедія: У 3-х т. – К.: Енциклопедія, 1970-1972. – 486 с. (т.1), 534 с. (т.2), 538 с. (т.3).